

Interreg
Vlaanderen-Nederland

Gefinancierd door
de Europese Unie

Themasessie: Natuur in de stad

11 november 2024 – 13:00 – 14:30

Harry Meesters – Vogelbescherming

Nederland, werknemer Basiskwaliteit Natuur

Aanleiding

Zowel in de stad als in het landelijk gebied is de trend van biodiversiteit over het algemeen neerwaarts. Dit geldt voor veel soorten, waaronder ook de algemene soorten. Dit zijn soorten die kenmerkend zijn voor het Nederlandse landschap en van nature in grote getalen voorkomen. Denk hierbij aan de huismus in de stad en de kievit in het landelijk gebied. Deze soorten vallen onder de Basiskwaliteit Natuur, een concept dat door Vogelbescherming de wereld in is gebracht.

In een artikel in De Levene Natuur in 2018 werd het begrip voor het eerst genoemd, waarbij de afname van algemene soorten als aanleiding werd genoemd. Sindsdien is er ook een boek uitgebracht, Nederlandse Vogels in hun Domein.

In de afgelopen jaren heeft de term Basiskwaliteit Natuur postgevat in beleid, in ieder geval in een advies van de Raad voor Leefomgeving en Infrastructuur, de opvolger van het Raad voor Natuurbeheer, maar ook in de agenda Natuur Inclusief, een samenwerkingsverband van overheden en de andere partijen om Nederland natuurinclusief te maken in 2050.

Definitie

Er worden drie levels van natuurkwaliteit onderscheiden: natuurarmoede, basiskwaliteit natuur en rijke natuur (zie figuur 1). Rijke natuur is te vinden in de aangewezen natuurgebieden. Op dit moment is natuurarmoede te vinden in grote delen van het stedelijk en het landelijk gebied. Met name in deze gebieden is het belangrijk om de basiskwaliteit natuur te bereiken. Basiskwaliteit natuur gaat dus nadrukkelijk niet over aangewezen natuurgebieden. Hier ligt de focus vaak anders en bovendien is hier de kwaliteit vaak al op orde.

Algemene soorten

Maar wat zijn nu algemene soorten? Dit hangt af van je referentiekader: hoe lang ga je terug? Hier in Nederland zeggen we dat het gaat om de periode na de grote ontginningen, na de Tweede Wereldoorlog maar voor de moderne grootschalige landbouw. Dan heb je het over de jaren '70 tot '90, hoewel deze periode kan verschillen per soortgroep (vogels, zoogdieren, amfibieën, reptielen) of zelfs per soort.

Natuuramnesie, de vergeetachtigheid van de mens: we weten eigenlijk niet meer hoe het was in het verleden. Het idee van wat natuur is, verschilt per generatie. Hierdoor is het een

Interreg
Vlaanderen-Nederland

Gefinancierd door
de Europese Unie

lastige discussie om te bepalen wat algemeen is. Leestip hierover: [Natuuramnesie, Mark Argelo](#).

SoortenNL heeft om wat duidelijkheid te geven een soortenlijst van basiskwaliteitsoorten, oftewel algemene soorten, opgesteld. Deze is te vinden op: [soortennl rapport meetsoorten basiskwaliteit natuur def.pdf](#)

Figuur 1 Levels van natuurkwaliteit, met een onderscheid in natuurarmoede, basiskwaliteit natuur en rijke natuur

Conditie

We verstaan onder Basiskwaliteit Natuur de set van condities die nodig is om algemene soorten, algemeen te houden of weer te laten worden. Deze condities zijn te verdelen in:

- Abiotische condities
- Inrichting
- Beheer en gebruik

Door deze condities weer op peil te brengen, aan deze drie knoppen te draaien als het ware, is het mogelijk om in de gebieden waar op dit moment natuurarmoede heerst de algemene soorten terug te krijgen. Aan de hand van deze condities kunnen ook maatregelen geformuleerd worden: wat moet er gedaan worden om meer verbinding te krijgen in het systeem, of hoe verbeteren we de waterkwaliteit?

Voorwaarden Basiskwaliteit

Het toewerken naar basiskwaliteit natuur is niet alleen een kwestie van inhoud, maar ook van samenwerken en participatie. Dit gaat dan niet alleen over overheden, maar ook burgers, belangenorganisaties en bedrijven. Daarnaast moeten de verantwoordelijkheden goed geregeld zijn. In juridische zin zijn er ontwikkelingen in die dit helpen faciliteren. Voor de EU Natuurherstelverordening moet er bijvoorbeeld zowel in Nederland als Vlaanderen een natuurherstelplan gemaakt worden. Hierin zou basiskwaliteit een mooie rol kunnen spelen.

Ontwikkelingen

Kennis en informatie

Belang van kennis en informatie is snel onderkend, mede vanwege de politieke aandacht die basiskwaliteit natuur krijgt in Nederland. Mensen moeten snel bij de juiste kennis terecht kunnen komen. Basisinformatie is te vinden op de website van Vogelbescherming: [Basiskwaliteit Natuur | Vogelbescherming](#) Daarnaast wordt onder leiding van Deltaplan Biodiversiteit gewerkt aan een toolbox, met subsidie van het ministerie van LNVN. Hierin zullen in de toekomst alle producten verzameld worden. Hierover op de hoogte blijven? Abonneer je op de nieuwsbrief van Deltaplan Biodiversiteit: [Nieuwsbrief | Deltaplan Biodiversiteitsherstel](#)

Het concept

Het consortium, geleid door Naturalis in Leiden, werkt aan het uitwerken van het concept basiskwaliteit natuur. Hierbij ligt een nadruk op het stedelijk gebied. Hiervoor zijn bepaalde pijlers belangrijk, waaronder ecologische kant, de gebiedskant, participatie, beleid en communicatie. Onder het motto: Doen, leren, beter doen. Het is niet iets dat in één keer klaar is, alle ervaringen worden meegenomen in de ontwikkeling van nieuwe producten. Voor de producten die in de pijplijn zitten, zie onderstaande opsomming. Gemarkeerde producten worden als eerste opgepakt (hoe donkerder het groen, hoe eerder het product op de planning staat). In 2028 dienen deze producten ontwikkeld te zijn; dan loopt de subsidie af.

Beoogde producten kennisprogramma BKN

1. BKN Ecologie

- > Rapport BKN in bebouwd gebied
- > Rapport BKN in landelijk gebied
- > BKN op de kaart
- > Handboek BKN maatregelen in de praktijk

2. BKN in gebieden

- > Handboek Aan de slag met BKN op gebiedsniveau (en jaarlijkse updates)
- > Webinars (voor beginners en gevorderden)
- > BKN Helpdesk

3. BKN voor iedereen

- > Routekaart naar BKN voor iedereen
- > Gids voor vrijwilligers voor BKN

4. BKN en Beleid

- > Rapport BKN in beleid en natuurdoelen
- > Handboek BKN monitoring condities
- > Handboek monitoring BKN biodiversiteit

5. Iedereen voor BKN

- > Content / tools voor website BKN
- > Leermodules BKN in de praktijk

Biodiversiteitsplanner

Ontstaan vanuit de wens om een tool te maken voor gemeenten en adviseurs, om te kunnen bepalen wat op welke locatie precies gedaan kan worden om de biodiversiteit te bevorderen? Hier is basiskwaliteit de onderlegger, ook omdat het zich richt op gemeenten en stedelijk en landelijk gebied. In 2026 moet de Biodiversiteitsplanner online staan. Het accent ligt op handelingsperspectief. Een nog groter consortium is aan de slag gegaan met deze plannen.

Pilots

Onder regie van het ministerie van LVVN zullen 12 pilots gaan starten, één in elk van de Nederlandse provincies. Een doel daarvan is om provincies, waterschappen en gemeenten te mobiliseren met basiskwaliteit natuur. Door aan de slag te gaan wordt er kennis opgedaan en inzicht verkregen over beleidsopties die te herhalen en op te schalen zijn.

Voor zeven provincies hebben zich partijen gemeld om een pilot te starten. ER zijn er dus ook nog vijf te gaan. Op dit moment loopt ook een openbare aanbesteding vanuit het ministerie om een contractpartner te vinden die deze pilots gaat begeleiden.

Naast de pilots wordt een gebiedsanalyse uitgevoerd. Het consortium dat die opdracht krijgt zal ook de opgave krijgen om met het kennisprogramma contact te hebben en te zorgen dat die link goed wordt gelegd. Dit om informatiedeling te bevorderen.

Groene Bondgenoten

Groene Bondgenoten heeft als doel om vrijwilligers te mobiliseren om in actie te komen, onder andere voor basiskwaliteit natuur, gekoppeld aan de eigen directe leefomgeving. Het is een groeiend proces, met als uitgangspunt om op 100 locaties in Nederland samenwerking te stimuleren en te ondersteunen. Dit wordt veelal gedaan in samenwerking met gemeenten. De doelgroep is groene vrijwilligers, ook onder bestaande organisaties zoals Vogelbescherming of SoortenNL. Geënt op inspireren, stimuleren van samenwerking en beïnvloeden van omgevingsbeleid.

Op dit moment wordt gewerkt aan drie tools:

- Op dit moment wordt een tool verder ontwikkeld in samenwerking met waarneming.nl zodat op locatie te zien is hoe het staat met de basiskwaliteit. Dit wordt bepaald aan de hand van de Nationale Database Flora en Fauna (NDDFF).
- Een tool over landschapselementen, met name opgaande beplanting. Hierbij wordt een waardering gegeven in een bepaald gebied aan de hand van de aanwezigheid van deze landschapselementen.
- In samenwerking met Earthwatch zijn plannen om een tool te ontwikkelen voor het bepalen van de kwaliteit aan de hand van abiotische condities.

Volg de online training Basiskwaliteit natuur voor meer informatie vanuit de Groene Bondgenoten: [Groene Bondgenoten | E-learning Basiskwaliteit Natuur](#)

Beleidsontwikkelingen

Programmatiese aanpak Basiskwaliteit Natuur: hierdoor kunnen veel genoemde zaken doorgaan. Er worden echter geen extra doelen aangekoppeld: want die zijn er al zoveel rondom natuur.

Wat nu uitstaat is een opdracht om de juridische borging verder uit te werken. Dit bestaat uit een verkenning onder gemeenten over hoe het te gebruiken is in omgevingsvisies en omgevingsplannen. De resultaten komen in de toolbox te staan die ik daar straks liet zien.

Daarnaast is het ministerie zeer actief: basiskwaliteit komt regelmatig voor in kamerstukken. Ook in de Handreiking groen in en om de stad wordt het gebruikt, en in de nieuwe Nota Ruimte.

Basiskwaliteit is soort sneeuwbal: het rolt steeds harder en het wordt steeds groter. Dus ik heb de hoop, de verwachting dat dit een belangrijk iets gaat worden om ons richting te geven om de natuur, de algemene soorten, buiten natuurgebieden een handje te helpen.

Vragen

Pilots: wat is je ervaring met pilots, hoe die tot stand komen? Os het moeilijk om gemeenten en provincies hiervan te overtuigen?

Dat is heel wisselend per pilot. In sommige provincies en gemeenten, zoals provincie Noord-Brabant en gemeente Hardenberg en Lelystad wordt al veel gedaan rondom basiskwaliteit natuur. Deze kansen kunnen door het ministerie mooi genut worden om die en meer pilots in gang te zetten. Maar belangrijk is dat het ook vanuit de regio zelf komt.

Caroline Porsius, programmadirecteur

Groene Metropool, Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer

Staatsbosbeheer (SBB) is van oorsprong een beheerder van natuurgebieden. In de afgelopen jaren hebben ze zich ingezet om een visie te ontwikkelen over het vergroenen van steden. De organisatie treedt op als verbinder maar ook als gebiedsontwikkelaar, in samenwerking met gemeenten, provincies, waterschappen en bouwbedrijven. Samen willen zij iets doen voor een gezonde, leefbare omgeving.

Staatsbosbeheer is een uitvoeringsorganisatie van het rijk. Zij dragen bij aan beschermen, beleven en benutten van de Nederlandse natuur. Daarnaast dragen ze bij aan maatschappelijke thema's die een bijdrage leveren aan het land, zoals schoon lucht en water en hernieuwbare grondstoffen zoals hout. In totaal zorgen ze voor 270.000 hectare in Nederland. Dat is niet alleen een natuur- en recreatiegebied, zoals de Veluwe, het Haagse Bos of de Waddeneilanden, maar dat gaat ook heel veel om culturele gebieden, bijvoorbeeld Radio Kootwijk of Kasteel Groeneveld in Baarn. Zij hebben de verantwoordelijkheid om daar goed voor te zorgen. Dat doen ze met 13.000 mensen, waarvan ongeveer 1400 in dienst zijn. De rest is vrijwilliger; vrijwilligers spelen een hele belangrijke rol binnen de organisatie.

De gebieden trekken gezamenlijk ongeveer 150 miljoen bezoekers per jaar. Zij maken gebruik van wandelroutes, fietspaden, mountainbikepaden en ruiter- en menpaden. Niet alles kan overal: er wordt gewerkt met zoneringen, zodat recreatiezones gescheiden zijn van de natuurkernen. Ook heeft Staatsbosbeheer natuurkampeerterreinen en vakantiehuisjes te huur. Ook wordt er aandacht besteed aan natuureducatie, via een speciale natuuronderwijsstichting die met schoolklassen de natuur ingaat. Zo dragen zij bij aan het al op jonge leeftijd bijbrengen van het belang van natuur.

Staatsbosbeheer verbouwt gecertificeerd hout uit de eigen bossen. Alles wat gekapt wordt, wordt ook weer aangevuld. Dit jaar bestaat Staatsbosbeheer 125 jaar, het werd opgericht in 1899.

Groene Metropool

Ongeveer 25% van de gebieden van Staatsbosbeheer liggen dicht bij de stad. Hiermee kennen de gebieden veel "buren", waaronder ook veel mensen die vanuit de stad komen recreëren en partners in zo'n gebied die iets samen willen ontwikkelen. Met het programma Groene Metropool verplaatst Staatsbosbeheer zich in de uitdagingen van de stad. Hoe zorg

je ervoor dat de stad verbonden kan worden met het omliggende gebied, en hoe kunnen de gebieden van SBB hierin stepping stones zijn?

In 30 steden in Nederland is een analyse uitgevoerd: hoe ontwikkelt de stad zich? Hierbij is gekeken naar de relatie tussen het groeien van het aantal huishoudens en de ontwikkeling van het groen; is er genoeg groen per huishouden en per inwoner? Deze gemeenten zijn uitgekozen vanwege een ligging vlak bij een SBB-gebied. Zo kan er gekeken worden naar hoe het groen mee kan groeien met het groeien van de stad zelf. En waar liggen de kansen om natuur en stad met elkaar te verbinden.

Vergroenen van de stad: voordelen en gebruik

We hebben een grote bouwopgave. Als deze zo groen mogelijk gerealiseerd kan worden kunnen ook direct de voordelen van meer natuur meegenomen worden. Denk hierbij aan klimaatadaptatie, bijvoorbeeld door wateropvang, schaduw en verminderen van hittestress, maar ook sociale cohesie en voordelen voor de gezondheid. Daarnaast biedt meer groen ruimte voor recreatie en sport en verhoogt het de vastgoedwaarde van huizen. En dan hebben we het nog niet eens gehad over de mogelijke voordelen voor de biodiversiteit.

Belangrijk bij deze omgevingsvisie is om te kijken naar hoe de ruimte gebruikt wordt. Want dan kun je pas zeggen hoe de groene omgeving goed ingericht kan worden. In de afgelopen generaties is het gebruik van ruimte erg veranderd: door verdichting en verkeer mogen kinderen bijvoorbeeld een stuk minder ver van huis komen, waardoor ze minder natuur tegenkomen onderweg. Hierdoor is de afstand letterlijk en figuurlijk toegenomen tussen kinderen en natuur. Het is belangrijk om de natuur weer dicht bij huis te brengen.

Ook wat betreft recreatie zijn er dingen veranderd in de afgelopen jaren en je hebt recreatievormen van alle soorten en maten: ommetjes maken dichtbij huis, een rondje hardlopen door de wijk, fietstochten buiten de stad, grote wandeltochten in de natuur, verblijfrecreatie, mountainbiken, enzovoorts. Een goed natuurnetwerk zou al deze vormen van recreatie moeten ondersteunen, zonder barrières.

Een natuurnetwerk kent ook verschillende schalen: groen in de gemeente sluit aan op de provincie en via daar op het rijksniveau. Hierdoor is het noodzakelijk om niet meer alleen te denken binnen de grenzen van het eigen beheergebied, de gemeente of de provincie. En daarmee ook de overgang van stedelijk naar landelijk gebied. Het is van levensbelang om een goede groene omgeving te vormen en kan gezien worden als een nutsvoorziening zoals stroom en water. Van groene plekken naar groene netwerken. Hiervoor is samenwerking essentieel.

Zie hier een animatie hierover: [De Groene Metropool; Verbinding van Stad en land](#)

Recente ontwikkelingen en plannen

- Ministerie van LNVN heeft verschillende programma's, waaronder Groen in en om de stad, met onder andere de handreiking Groen in en om de stad.
- Onderdeel hiervan is onder andere uitvoeringsprojecten in Eindhoven, Utrecht, Purmerend en Lelystad.
- In Purmerend bestaat een grote woningbouwopgave. SBB is beheerder van het Purmerbos en denkt mee over manieren om woningbouw niet ten koste te laten gaan van de natuur. Sterker nog, er wordt uitgezoomd om te kijken hoe ook het groen kan meegroeien. Dit wordt gedaan met een ontwikkelaar, de BPD en de gemeente.
- Inzet van de stadsboswachter: in vier steden is een stadsboswachter ingezet. Zij denken denken mee met de verbinding tussen de stad en de natuur, bijvoorbeeld

tussen de wijk Overvecht in Utrecht en het Gagelbos. Dit doen zij onder andere in samenwerking met vrijwilligers, scholen en bibliotheken.

Vragen

Hoe raak je in samenwerking met Staatsbosbeheer? Komt het altijd vanuit de ontwikkelaar of word je benaderd door de stad, hoe werkt zo'n proces?

Dit kan beide kanten opgaan. Soms wordt SBB erbij gevraagd. In andere gevallen kan het gebeuren dat SBB een knelpunt ziet ontstaan, bijvoorbeeld waar Natura 2000-gebied dicht tegen de stad aanligt. Een voorbeeld hiervan is Dordrecht en de Biesbosch. In zo'n knelpunt is het mogelijk dat in de toekomst doelen niet gerealiseerd kunnen worden in verband met uitbreiding van de stad. In zo'n geval gaat SBB in overleg over maatregelen zoals recreatiezoning.

De studie van 30 gemeenten heeft geholpen om de relatie te leggen. Waar liggen de kansen en waar is de impact het grootst? Op dit moment wordt gewerkt aan een afwegingskader, waar SBB wel en niet betrokken zal raken. En worden ze uitgenodigd of nemen ze zelf initiatief.

Groen als nutsvoorziening: hoe stimuleren jullie dit in de stad?

Een mooi voorbeeld is de Utrechtse Heuvelrug, een nationaal park met zowel recreatiegebieden, natuurgebieden en woonkernen. Het Nationaal Park heeft een concept ontwikkeld: Heuvelrugtuinen. Hiermee wordt een rol vervuld in de verbinding leggen tussen mensen en natuur op de Utrechtse Heuvelrug. Door o.a. webinars te organiseren leren mensen hoe zij hun tuin onderdeel kunnen laten worden van het nationaal park. Zo kan men op het eigen schaalniveau een bijdrage leveren aan het groen vanaf de eigen voordeur. SBB beheert daar op het niveau van de grotere natuurgebieden, en zo kan een dergelijk initiatief bijdragen aan een groen, robuust netwerk. SBB gaat zelf niet over het vergroenen van steden, dat is aan de gemeenten.

Lukt het om alle steden en gemeenten mee te krijgen in dit verhaal? Zijn er tips die je aan bouseigenaars in Vlaanderen kan geven?

Steeds meer steden denken erover om te gaan vergroenen en dat is niet alleen door dit programma. Het is een ontwikkeling die op veel fronten speelt, zoals ook te zien was in de presentatie van Harry. Wat ook helpt is nieuwe wet- en regelgeving. De Natuurherstelverordening bijvoorbeeld levert een goede stok achter de deur voor alle gemeenten om met meer natuur aan de slag te gaan. Een ander voorbeeld is de Groennorm, die op dit moment nog ontwikkeld wordt: hoeveel groen is er nodig en van welke kwaliteit? Een dergelijke norm kan een kader leveren voor projectontwikkelaars. Want wanneer is het goed?

Leestip: [Handreiking Groen in en om de Stad | Rapport | Rijksoverheid.nl](#)

